

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΘΕΑΤΡΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Ο ηθοποιός και η τέχνη
της ΥΠΟΚΡΙΤΙΚΗΣ
Θεωρία και Πράξη, Ιστορία και Παρόν

Μνήμη
Αγνής Μουζενίδου

ERGO

Φωτογραφία εξωφύλλου:

Από την παράσταση του Εθνικού Θεάτρου «Δον Κιχότης» των Θεοβάντες,
(περίοδος 1972-73)

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΘΕΑΤΡΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Αρ. εισ. 15349
Ταξ. αρ.
Αρ. κτημ.

#92.
028
ΗΤΥ
2008
2011

© Copyright: Ο ηθοποιός και η τέχνη της υποκριτικής
Θεωρία και Πράξη, Ιστορία και Παρόν, Αθήνα 2011,
Τμήμα Θεατρικών Σπουδών - Εκδόσεις Ergo

Επιμέλεια: Γρηγόρης Ιωαννίδης

Σχεδιασμός-Εκτύπωση-Παραγωγή
Εκδόσεις ERGO
Υμηττού 265, 116 31 Αθήνα
Τηλ.: +30 210 7564 100 Fax: +30 210 7564 750
E-mail: info@ergobooks.gr
www.ergobooks.gr

ISBN 978-960-8376-55-7

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΘΕΑΤΡΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΔΙΗΜΕΡΙΔΑΣ

*Ο ηθοποιός και η τέχνη της υποκριτικής
Θεωρία και Πράξη, Ιστορία και Παρόν*

Δευτέρα 6 & Τρίτη 7 Οκτωβρίου 2008

Αμφιθέατρο «Ιωάννης Δρακόπουλος»
Κεντρικό Κτήριο, Πανεπιστημίου 30

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΒΑΛΤΕΡ ΠΟΥΧΝΕΡ Η σκηνική οδηγία στην υπηρεσία της υποκριτικής. Παραδείγματα από τη νεοελληνική δραματούργια	9
ΧΡΥΣΟΘΕΜΙΣ ΣΤΑΜΑΤΟΠΟΥΛΟΥ-ΒΑΣΙΛΑΚΟΥ Οι Έλληνες ηθοποιοί και το δραματουργικό τους έργο τον 19 ^ο αιώνα: Μια πρώτη σφαιρική προσέγγιση	15
ΚΥΡΙΑΚΗ ΠΕΤΡΑΚΟΥ Οι ενδοξότεροι υποκριτές της αρχαιότητας και η τέχνη τους	27
ΚΑΙΤΗ ΔΙΑΜΑΝΤΑΚΟΥ-ΑΓΑΘΟΥ Αρχαίοι υποκριτές και αρχαία κωμωδία: Υποθέσεις πάνω σε μια παράδοση "παρασιώπηση"	45
ΣΠΥΡΟΣ Α. ΕΥΑΓΓΕΛΑΤΟΣ «Για την Αγνή Μουζενίδου»	59
ΗΡΩ ΚΑΤΣΙΩΤΗ Για το Δοκίμιον Υποκριτικής του Ηλία Ωρολογά Δασαριτού	61
ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΔΙΑΚΟΥΜΟΠΟΥΛΟΥ Ο ηθοποιός Αριστείδης Παρίσης: Η θιασαρχική του πορεία	91
ΒΑΡΒΑΡΑ ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΥ Η Μαρίκα Κοτοπούλη και η αρχαία ελληνική τραγωδία	99
ΕΥΑΝΘΙΑ ΒΑΦΕΙΑΔΟΥ Ο ηθοποιός Δημήτρης Χόρν (1921-1998)	113
ΚΩΝΣΤΑΝΤΖΑ ΓΕΩΡΓΑΚΑΚΗ Νέος υποκριτικός κώδικας στην ελληνική σκηνή. Η παρουσία του Εθνικού Λαϊκού Θεάτρου της Γαλλίας	139
ΛΥΔΙΑ ΣΑΠΟΥΝΑΚΗ-ΔΡΑΚΑΚΗ - ΜΑΡΙΑ-ΛΟΥΙΖΑ ΤΖΟΓΙΑ ΣΠΥΡΟΣ ΠΕΤΡΙΤΗΣ - ΟΛΓΑ ΜΟΑΤΣΟΥ "Ηθοποιοί του Βασιλέως": η βραχύβια λειτουργία της Δραματικής Σχολής του Βασιλικού Θεάτρου την αυγή του 20 ^{ου} αιώνα. Ένας προπομπός	151
ΑΝΤΩΝΗΣ ΓΛΥΤΖΟΥΡΗΣ Ο νεαρός Νίκος Καζαντζάκης και η τέχνη του ηθοποιού	165
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΕΥΚΛΕΙΔΗΣ Ο θάνατος του ηθοποιού στο έργο του Έντουαρντ Γκόρντον Κρέιγκ	171
ΜΑΡΙΑ Ε. ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΟΥ Ο ηθοποιός στη νεοελληνική ποίηση	181
ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΟΥΛΙΟΣ Ελληνίδες ηθοποιοί και ηλικία: Η κατασκευή της ηλικιακής ταυτότητας στη διάρκεια τηλεοπτικών συνεντεύξεων	195
ΑΡΕΤΗ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Η πτώση του τέταρτου τοίχου: Ο Βασίλης Ρώτας και οι απόψεις του για την υποκριτική τέχνη	219
ΑΛΕΞΙΑ ΑΛΤΟΥΒΑ Μαργαρίτα Γκωτιέ: Η διαδρομή της διάσημης ηρωίδας του Αλέξανδρου Δούμα στην ελληνική σκηνή, μέσα από τις ερμηνείες των πρωταγωνιστριών της	231

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑΚΟΥ	
Φωτογραφία και θεατρικοί αστέρες: Η περίπτωση της Κοτοπούλη και της Κυβέλης (1900-1920).....	245
ΕΥΑΝΘΙΑ ΣΤΕΦΑΝΗ	
Ο εαυτός ως ρόλος στο ντοκιμαντέρ.....	263
ΕΛΕΝΗ ΠΑΠΑΛΕΞΙΟΥ	
Romeo Castellucci: Η αμφισβήτηση της υποκριτικής.....	273
ΙΛΙΑ ΛΑΚΙΔΟΥ	
Η σκηνογραφία και ο ηθοποιός: Ανίχνευση των όρων και των όριων αλληλεπίδρασης την εποχή του Μοντερνισμού.....	287
ANNA ΜΙΣΟΠΟΛΙΝΟΥ	
Οι μύστες του παρελθόντος και οι μάρτυρες του παρόντος: Η αφομοίωση των Ελευσίνιων Μυστηρίων από το Κέντρο Δράσης του Γιέρσου Γκροτόφσκι και του Τόμας Ρίτσαρντς.....	299
ΠΛΑΤΩΝ ΜΑΥΡΟΜΟΥΣΤΑΚΟΣ	
Σημειώσεις για την ελληνική υποκριτική της μεταπολεμικής περιόδου.....	311
ΙΩΣΗΦ ΒΙΒΙΛΑΚΗΣ	
Υποκριτική: Ο κρίκος του κηρύγματος.....	319
ΜΗΝΑΣ Ι. ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ	
Υποκριτική και Μελόδραμα.....	331
ΧΑΡΑ ΜΠΑΚΟΝΙΚΟΛΑ	
Η ψυχή του ηθοποιού και τα “στεγανά” της θεωρίας.....	337
ΕΛΙΖΑ-ANNA ΔΕΛΒΕΡΟΥΔΗ	
Ηθοποιοί, θέατρο και κινηματογράφος στη μεταπολεμική Ελλάδα.....	343
ΕΛΕΝΗ Δ. ΓΟΥΛΗ	
Η υποκριτική “σχολή” του εθνικού θεάτρου. Δομικά χαρακτηριστικά, ηθοποιοί και ερμηνευτικές προσεγγίσεις.....	353
ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΑΜΠΑΤΑΚΑΚΗΣ	
Η κρίση της αναπαράστασης. Αντιρεαλιστικές τάσεις στο ελληνικό θέατρο του 21 ^{ου} αιώνα.....	367
ΓΡΗΓΟΡΗΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ	
Η ώρα των δεξιοτέχνων: Η επάνοδος του πρωταγωνισμού κατά τη δεκαετία του '60.....	387
ΕΥΑΝΘΙΑ ΣΤΙΒΑΝΑΚΗ	
Η τέχνη της υποκριτικής στα χρόνια του Ροϊδη.....	399
ΚΩΣΤΑΣ ΓΕΩΡΓΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ	
Η υποκριτική στη νουτική κωμωδία.....	407
ΚΩΣΤΑΣ ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΣ	
Οι τρεις κόρες του Ληρ (Παξινού - Παπαδάκη - Μανωλίδου).....	415
ΜΑΡΙΑ ΠΑΠΑΛΕΞΗ	
Ο ηθοποιός συν-δημιουργός ή πώς η σύγχρονη θεατρική πράξη αποδεικνύει ένα αξίωμα.....	425
ΕΛΕΝΑ ΚΑΜΗΛΑΡΗ	
Η λειτουργία της φωνής στο ραδιοφωνικό θέατρο: Οι θεατρικές διασκευές του ΕΙΡ (1953-1967).....	433

«Ο ΗΘΟΠΟΙΟΣ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΠΑΡΙΣΗΣ: Η ΘΙΑΣΑΡΧΙΚΗ ΤΟΥ ΠΟΡΕΙΑ»

Αντικείμενο της εισήγησης αποτελεί η ιστορία και η διαδρομή του Αριστείδη Παρίση, ενός άγνωστου ή λιγότερο γνωστού ηθοποιού της νεοελληνικής σκηνής του πρώτου μισού του 20^{ου} αιώνα.

Ο Αριστείδης Παρίσης γεννήθηκε στο Ληξούρι της Κεφαλονιάς στο δεύτερο μισό του 19^{ου} αι. Το επίθετο Παρίσης, αν και συναντάται συχνά στο Ληξούρι,¹ πιθανότατα υπήρξε καλλιτεχνικό ψευδώνυμο του ηθοποιού² και ίσως το πραγματικό του όνομα ήταν Αριστείδης Σακκάς. Σε νεαρή ηλικία μεταβαίνει στην Αθήνα, όπου με τη σύζυγό του Δέσποινα και αργότερα με τις δύο μεγάλες του κόρες, συμμετέχει σε επιθεωρησιακούς θιάσους. Η θεατρική όμως δράση του θα διακοπεί λόγω των πολέμων της περιόδου, θα καταταγεί στο στρατό και σύντομα θα προαχθεί στο βαθμό του έφεδρου αξιωματικού.

Το φθινόπωρο του 1916 ο Ελευθέριος Βενιζέλος αντιμετωπίζοντας ανυπέρβλητες δυσκολίες δημιούργησε την προσωρινή κυβέρνηση της Θεσσαλονίκης και ταυτόχρονα ανέλαβε τη διοίκηση των δυνάμεων της «Εθνικής Άμυνας».³ Το κίνημα της Εθνικής Άμυνας που δημιουργηθεί στη Θεσσαλονίκη τον Αύγουστο του 1916, συγκροτήθηκε από Κρήτες χωροφύλακες και αξιωματικούς, μόνιμους και έφεδρους,⁴ Ένας από αυτούς ήταν και ο Αριστείδης Παρίσης. Τα θλιβερά γεγονότα της περιόδου είχαν διχάσει τον ελληνικό λαό σε υποστηρικτές του Βασιλιά Κωνσταντίνου και του Ελευθέριου Βενιζέλου. Στο διάστημα της προσωρινής κυβέρνησης του Βενιζέλου είχε εξαπολυθεί κύμα διώξεων από το στρατόπεδο των «Βασιλικών»⁵ εναντίον των «Βενιζελικών». Η πόλωση

¹ Στις αναγγελίες γάμων του τοπικού Τύπου το επίθετο Παρίσης εμφανίζεται συχνά. (Βλ. Ζιζάνιον, Κεφαλληνία, 1899-1915).

² Το Μάιο του 1925 παντρεύτηκε η μεγάλη κόρη του Αριστείδη Παρίση, η Κατίνα με τον Ελληνοαμερικανό ηθοποιό Γιάννη Θύμιο. Στην αναγγελία του γάμου αναφέρεται ως Αικατερίνη Σακκά και όχι Παρίση. (Βλ. *Ατλαντίς*, 30/4/1925 και *Εθνικός Κήρυξ*, 2/5/1925).

³ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους. *Νεώτερος Ελληνισμός: 1913-1941*. τ. ΙΕ'. Αθήνα: Εκδοτική, 1978, σσ. 40-41, βλ. επίσης, Κωνσταντίνος Τσουκαλάς, *Η ελληνική τραγωδία: Από την απελευθέρωση ως τους συνταγματάρχες*. Ολκός, Αθήνα 1974, σσ. 18-19.

⁴ Δημήτρης Μιχαλόπουλος, *Ο Εθνικός Διχασμός*, Τροχαλία, Αθήνα 1997, σ. 27. Βλ. επίσης, Σπ. Β. Μαρκεζίνης, *Πολιτική Ιστορία της Νεωτέρας Ελλάδος: 1868-1964*. τ. 4ος, Πάπυρος, Αθήνα 1966, σ. 165.

⁵ Κατά την περίοδο του διχασμού έχουν καταγραφεί πολλές δολοφονίες με αφορμή τα εθνικά ζητήματα, π.χ. τον Ιανουάριο του 1917, στην Κρήτη, δολοφονήθηκε ο Συνταγματάρχης Φυκιώρης «διότι εξύβρισε τον Βασιλέα». (Βλ. *Αναγέννησις*, Τρίκαλα, αρ. φ. 27233, 5/1/1917, σ. 3), δάσκαλοι φυλακίζονταν κατηγορούμενοι επί εσχάτη προδοσία, καθαιρούνταν κοινοτικοί σύμβουλοι, συλλαμβάνονταν γιατροί, δημόσιοι υπάλληλοι ακόμα και μοναχοί. (Βλ. *Ταχυδρόμος*, Βόλος, αρ. φ. 2, 9/12/1916, σ. 3).

προκαλούσε φανατισμό που συχνά οδηγούσε σε αιματηρά επεισόδια.

Ο Αριστείδης Παρίσης υπήρξε και ο ίδιος θύμα της διαμάχης αυτής. Το καλοκαίρι του 1917, όντας έφεδρος αξιωματικός, όταν πλέον είχε επανέλθει στην εξουσία ο Ελευθέριος Βενιζέλος, συνέγραψε μια αντιβασιλική επιθεώρηση και την παρουσίασε σε στρατόπεδο της Λάρισας ενώπιον αξιωματικών των δύο ακραίων παρατάξεων αλλά και του Ταγματάρχη Γεωργίου Κονδύλη.⁶ Κατά τη διάρκεια της παράστασης ο Παρίσης δέχτηκε πυροβολισμό⁷ από αξιωματικό, προσκείμενο στο Βασιλιά.⁸ Φυγαδεύτηκε, ευτυχώς δίχως να έχει τραυματιστεί, και κατ' αυτόν τον τρόπο έληξε η στρατιωτική του καριέρα.

Έπειτα από τα δραματικά αυτά γεγονότα στη Θεσσαλία, εργάστηκε ως ηθοποιός σε επαγγελματικούς θιάσους σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη και εν συνεχεία συγκρότησε προσωπικό θίασο με συνεργάτες τη γυναίκα του Δέσποινα⁹ και τις κόρες του Κατίνα και Ευαγγελία. Η οικογένεια Παρίση ξεκίνησε περιοδεία σε ολόκληρη την Ελλάδα και ακολούθησε ένα συγκλονιστικό θεατρικό ταξίδι με σταθμούς το Γαλάτσι της Ρουμανίας, το Παρίσι, τη Μασσαλία, τις Βρυξέλλες και πόλεις των Ηνωμένων Πολιτειών. Οι περιοδείες του Παρίση διήρκησαν χρόνια, προσφέροντας ψυχαγωγία στις εστίες του ελληνισμού της διασποράς.

Ο πρώτος σταθμός της διεθνούς περιοδείας του οικογενειακού θιάσου ήταν η Ρουμανία και συγκεκριμένα η πόλη Γαλάτσι ή Γαλάζιο, όπως είχε ονομαστεί από την πολυπληθή ελληνική κοινότητα. Ο Αριστείδης Παρίσης σύντομα ανέπτυξε σχέσεις με τα μέλη της εκεί ελληνικής κοινότητας και μάλιστα κάποιοι ομογενείς δέχτηκαν να συμπράξουν με το θίασο¹⁰ ώστε να είναι εφικτή η παρουσίαση πολυπρόσωπων έργων. Τον Ιούνιο του

⁶ Ο Γεώργιος Κονδύλης κατά την περίοδο σύστασης της προσωρινής κυβέρνησης του Βενιζέλου ήταν λοχαγός και πρωτοστάτησε στη δημιουργία του κινήματος της Εθνικής Άμυνας. Εξέπελνε ύβρεις εναντίον της βασιλικής οικογένειας, όντας διοικητής στις Σέρρες, και υπήρξε υπέρμαχος υποστηρικτής του Βενιζέλου. (βλ. *Ταχυδρόμος*, Βόλος, αρ. φ. 7, 14/12/1916, σ. 1). Μετά την επάνοδο του Βενιζέλου ο Κονδύλης έγινε Ταγματάρχης, Διοικητής του 1^{ου} Συντάγματος Μεραρχίας Σερρών και Ανώτερος Επόπτης Δημοσίου Ασφαλείας. Η στρατιωτική του μονάδα άρχισε να κάνει εκκαθαρίσεις ενόπλων στη Θεσσαλία. Ο Αρ. Παρίσης ανήκε στο λόχο του 1^{ου} πεζικού Συντάγματος της Μεραρχίας Σερρών. Ο λόχος αυτός αποτελείτο από 200 άνδρες. Η Μεραρχία Σερρών θεωρείτο «θρυλική δια τους ηρωισμούς και τα κατορθώματά της». (βλ. *Θάρρος*, Τρίκαλα, αρ. φ. 1985, 6/7/1917, σ. 2). Ο Γεώργιος Κονδύλης διατηρούσε αντιμοναρχική στάση, έχοντας όμως πολιτικές σκοπιμότητες (βλ. *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Νεώτερος Ελληνισμός: 1913-1941*, ό. π., σ. 273).

⁷ Πολύ συχνά πυροβολούνταν στρατιώτες εξ αιτίας του Εθνικού διχασμού. (βλ. *Σκριπ*, αρ. φ. 8210, σ. 2).

⁸ «Ελληνικόν θέατρον εις Παρισίους», *Κήρυξ Παρισίων*, αρ. φ. 53, 20/11/1922, σ. 3.

⁹ Η Δέσποινα Παρίση ήταν γνωστή στους καλλιτεχνικούς κύκλους της Αθήνας ακόμα και πριν τον Α' παγκόσμιο πόλεμο (στα «Πολεμικά Παναθήναια» του 1913 στην σκηνή «Μποϊκοτάζ - Ταραντέλλα» η Ιταλίδα Ταραντέλλα προσπαθεί να πείσει τους Έλληνες να μην την εκδιώξουν από την Ελλάδα, λέγοντας πως έχει μεταμορφωθεί σε «αρτίστα γκρέκα» και για να αποδείξει τον ισχυρισμό της αρχίζει να μιμείται: Κοτοπούλη, Κυβέλη, Νίκα, Μουστάκα, τη Λούη αλλά και τη Δέσποινα Παρίση. βλ. Λίλα Μαράκα, *Ελληνική Θεατρική Επιθεώρηση: 1894-1926 - Τέσσερα κείμενα*. τ. Β', Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2000, σ. 242).

¹⁰ Μέλη του θιάσου Παρίση στο Γαλάτσι: Γεώργ. Μαλαπέστας, Ελ. Καπαξίδης, Ι. Καράλης, Μ. Καρά-

1921 στο θέατρο Central ανέβηκε με μεγάλη επιτυχία το δραματικό πατριωτικό ειδύλλιο «Εσμέ η Τουρκοπούλα»¹¹ και σύντομα ακολούθησε το πατριωτικό δράμα «Ο εχθρός της φυλής μας».¹² Η επιλογή του πατριωτικού δραματολογίου¹³ σαφώς και σχετιζόταν με τον ελληνοβουλγαρικό πόλεμο και τις ραγδαίες εξελίξεις στα εθνικά θέματα.

Τον Ιούλιο του 1921 αναγγέλλεται η τελευταία αποχαιρετιστήρια παράσταση του θιάσου με την επιθεώρηση «Παναθήναια του 1920 και 1921».¹⁴ Ενώ λοιπόν οι προθέσεις του θιάσου ήταν να συνεχίσει την περιοδεία του στη Βραΐλα και το Βουκουρέστι, τα σχέδια ματαιώθηκαν και η παραμονή στο Γαλάτσι παρατάθηκε λόγω του διορισμού του Αριστείδα Παρίση στο νεοσύστατο ελληνικό σχολείο της πόλης. Το 1921 για να καλυφθούν οι ανάγκες κατώτερης και ανώτερης εκπαίδευσης ιδρύθηκε το «Ελληνικό Γυμνάσιον Γαλαζίου»¹⁵ και ο Παρίσης προσελήφθη ως γυμναστής. Για λίγους μήνες διεκόπη η δράση του θιάσου, σύντομα όμως ο Παρίσης επανήλθε με ένα σπουδαίο εγχείρημα. Τον Ιανουάριο του 1922 ανέβασε τον «Αγαπητικό της Βοσκοπούλας» με σύμπραξη 40 μαθητών του σχολείου και της οικογένειάς του. Η παράσταση εκείνη δόθηκε προς όφελος των ελληνικών σχολείων της πόλης και σημείωσε τεράστια επιτυχία, προσφέροντας στον Παρίση καλλιτεχνική και κοινωνική καταξίωση.¹⁶ Όταν ολοκληρώθηκε η σχολική χρονιά η οικογένεια εγκατέλειψε τη Ρουμανία.

Επόμενος σταθμός του οικογενειακού θιάσου ήταν η Μασσαλία, όπου παρέμεινε μόνο τρεις μήνες δίνοντας παραστάσεις στο θέατρο Salons Michel.¹⁷ Ήδη το Δεκέμβριο του 1922 ο τετραμελής θιάσος βρισκόταν στο Παρίσι και έδινε την πρώτη του παράσταση στην αίθουσα Societes Savantes.¹⁸ Εβδομάδες πριν την πρεμιέρα των «Παναθηναίων» ο ελληνογαλλικός τύπος εξυμνούσε τη θεατρική οικογένεια και παρακινούσε εντόνως

λης και η Λιλή Νικολάου.

¹¹ «Ελληνικόν θέατρον», *Νέος Ελληνισμός*, Βουκουρέστι, αρ. φ. 113, 11/6/1921, σ. 2, βλ. επίσης, πρόγρ. Θ. Μ. φάκ. 227Γ.

¹² Θ. Μ., ό. π.

¹³ Μετά από τα πολύπρακτα δράματα παίζονταν μονόπρακτες κωμωδίες ως αντιστάθμισμα στη βαριά ατμόσφαιρα που είχε δημιουργηθεί από τα σοβαρά έργα ή κάποιες φορές η σύντομη κωμωδία ακολουθούσε με σκοπό να εμπλουτιστεί το πρόγραμμα, π.χ. μετά τα Παναθήναια. Στις 8/6/1921 «Το στοίχημα», στις 9/7/1921 «Όμοιος τον ομοίον» κ.ά.

¹⁴ Θ. Μ., ό. π.

¹⁵ Έως το 1920 λειτουργούσε το σχολείο «Αθηνά», το οποίο όμως διαλύθηκε για οικονομικούς λόγους. Το «Ελληνικόν Γυμνάσιον Γαλαζίου» ξεκίνησε τη λειτουργία του το Σεπτέμβριο του 1921 και διέθετε: Δημοτικό, Ελληνικό και πλήρες Γυμνάσιο. (Βλ. «Ελληνική κοινότης Γαλαζίου», *Νέος Ελληνισμός*, Βουκουρέστι, αρ. φ. 135, 8/7/1921, σ. 2).

¹⁶ Θ. Μ., ό. π.

¹⁷ Εμφανίσθηκαν για πρώτη φορά στις 3/9/1922 στο θέατρο Salons Michel της Μασσαλίας παίζοντας τα «Παναθήναια του 1920-1921». (Βλ. Θ. Μ., ό. π.)

¹⁸ «Τα Παναθήναια» στην αίθουσα Societes Savantes, 8 Rue Danton. (Βλ. «Ελληνικόν θέατρον εις Παρισίους», *Κήρυξ Παρισίων*, αρ. φ. 53, 20/11/1922, σ. 3).

τους Έλληνες να παραβρεθούν στις επικείμενες παραστάσεις.¹⁹ Οι πρώτες κρίσεις υπήρξαν ενθουσιώδεις, η παράσταση στις 14/12/1923 στέφθηκε με πλήρη επιτυχία θέτοντας φαινομενικά τις βάσεις για μια επιτυχημένη πορεία στην Πόλη του Φωτός.

Ο Παρίσης γρήγορα αντιλήφθηκε ότι το ελληνογαλλικό κοινό ήταν απαιτητικό και διαπίστωσε ότι έπρεπε να ανανεώσει τόσο το ρεπερτόριο όσο και την εμφάνιση (σκηνικά και κοστούμια) του θιάσου. Μέσα σε διάστημα δύο εβδομάδων μετέβη στη Γένοβα²⁰ όπου προμηθεύτηκε πλήθος νέων κοστούμιών σε ικανοποιητική τιμή. Πράγματι ο θίασος εμφανίστηκε στις 4/1/1923 ανανεωμένος, ωστόσο όμως δεν κατάφερε αυτήν την φορά να γεμίσει τα κενά καθίσματα.²¹ Απογοητευμένος ο θιασάρχης αποφάσισε να δώσει μια τελευταία παράσταση με τη δοκιμασμένη «Γκόλφω» του Περεσιάδη. Εκείνες τις ημέρες όμως, ως από μηχανής θεός, ο Κυριάκος Βενιζέλος, ο γιος του Ελευθέριου Βενιζέλου και Γενικός Πρόξενος της Ελλάδας στο Παρίσι, ανακοίνωσε ότι θα ενίσχυε οικονομικώς το θίασο και μάλιστα θα παρευρισκόταν και ο ίδιος στην παράσταση. Την ίδια στιγμή πλούσιοι νέοι²² της Ελληνικής κοινότητας προσφέρθηκαν εθελοντικών να συμμετάσχουν και να υποστηρίξουν το θίασο.²³

Την 1/2/1923 δόθηκε η «Γκόλφω»²⁴ σε κατάμεστη αίθουσα! Χάρη στην παρουσία του Κυριάκου Βενιζέλου έσπευσαν να δώσουν το παρόν ανώτεροι ιερείς και οι πλέον ευκατάστατοι Έλληνες της πόλης. Η μεταστροφή του κλίματος ώθησε τον Παρίση να παρατείνει τη διαμονή τους στη Γαλλία. Κρίνοντας λοιπόν ότι οι νεωτερισμοί δεν είχαν αποδώσει και βλέποντας την ανταπόκριση του κοινού στο δραματικό ειδύλλιο, αποφάσισε να ανεβάσει, με τη σύμπραξη πλέον των ερασιτεχνών, τον «Αγαπητικό της Βοσκοπούλας» του Δημ. Κορομηλά,²⁵ την «Εσμέ την τουρκοπούλα» του Σπ. Περεσιάδη²⁶

¹⁹ «Ελληνικόν θέατρον εις Παρισίους», *Κήρυξ Παρισίων*, αρ. φ. 54, 27/11/1922, σ. 3. Βλ. επίσης εφημερίδες *Μεγάλη Ελλάς* και *Μέλλον*.

²⁰ «Ελληνικόν θέατρον εις Παρισίους», *Κήρυξ Παρισίων*, αρ. φ. 56, 17/12/1922, σ. 3

²¹ Στην παράσταση του Φρου-φρου η προσέλευση του κοινού ήταν περιορισμένη. Στο τέλος ο Αρ. Παρίσης είχε απαγγείλλει ποιήματα του Παν. Διβάρη. (βλ. Ελληνικόν θέατρον εις Παρισίους. *Κήρυξ Παρισίων*, αρ.φ. 60, 7/1/1923, σ. 3).

²² Δημ. Κολλαριδής, Ιωάννης Ιωαννίδης (έλαβε εξαιρετικές κριτικές για τις υποκριτικές του ικανότητες), Χρυσός Έβδος, Βασ. Καπατσέλης, Εμ. Βαλαβάνης, Σταύρος Αδάμ, Ν. Καστελίδης, Κ. Γεωργιάδης, Δημ. Αθηναϊκός, Αδάμ Αδαμίδης. Οι περισσότεροι ήταν Κων/πολίτες, πρόσφυγες, γόνοι των πλουσιότερων οικογενειών. Ο Έβδος και ο Καπιτσέλης ήταν γουναράδες από την Καστοριά. (Βλ. «Η Γκόλφω», *Κήρυξ Παρισίων*, αρ. φ. 64, 5/2/1923, σ. 3).

²³ «Ελληνικόν θέατρον εις Παρισίους», *Κήρυξ Παρισίων*, αρ. φ. 59, 1/1/1923, σ. 3.

²⁴ «...έφεραν ημάς νοερώς εις τα ποιητικά χωριουδάκια του Παρνασσού και ανεμνήσθημεν της φυσικής ζωής των ελληνικών βουνών...», (Βλ. «Η Γκόλφω», *Κήρυξ Παρισίων*, αρ. φ. 64, 5/2/1923, σ. 3).

²⁵ «Ο Αγαπητικός της βοσκοπούλας», *Κήρυξ Παρισίων*, αρ. φ. 64, 5/2/1923, σ. 3, και «Ο Αγαπητικός της βοσκοπούλας», *Κήρυξ Παρισίων*, αρ. φ. 65, 12/2/1923, σ. 3.

²⁶ «Εσμέ η τουρκοπούλα», *Κήρυξ Παρισίων*, αρ. φ. 67, 11/3/1923, σ. 3.

και το κωμειδύλλιο η «Λύρα του Γερω-Νικόλα» του Δημ. Κόκκου.²⁷ Έτσι, έπειτα και από αυτές τις περιπέτειες ο θίασος εγκατέλειψε το Παρίσι για τις Βρυξέλλες, όπου παρέμεινε και εκεί για λίγους μήνες δίνοντας τις ίδιες παραστάσεις.²⁸

Στις αρχές του 1924 η οικογένεια αναχώρησε για την Αμερική, με προορισμό τη Νέα Υόρκη. Από το ιστορικό αρχείο του Ellis Island πληροφορούμαστε τις ακριβείς ηλικίες των μελών της οικογένειας Παρίση: Αριστείδης Παρίσης: 43 ετών (γεν. 1881), Δέσποινα Παρίση: 33 ετών (γεν. 1891), Κατίνα Παρίση: 18 ετών, (γεν. 1906), Ευαγγελία Παρίση: 17 ετών (γεν. 1907) και Μαρίκα Παρίση: 3 ετών (γεν. 1921). Είναι άγνωστο το πώς κατάφεραν να εξασφαλίσουν τα νόμιμα έντυπα για την είσοδο τους στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού, μάλιστα την εποχή όπου οι μεταναστευτικοί νόμοι είχαν γίνει αυστηρότεροι για τους Έλληνες, χωρίς να εξαιρούνται οι καλλιτέχνες. Λίγο μετά την άφιξή τους στη Νέα Υόρκη, ο Αρ. Παρίσης, δίχως να έχει τις προαπαιτούμενες γνωριμίες, έδωσε στο οικογενειακό κουαρτέτο το όνομα «Ελληνικός Δραματικός και Επιθεωρησιακός θίασος» και όρισε την έναρξη των παραστάσεών τους εξασφαλίζοντας μάλιστα ένα εξαιρετικό θέατρο της πόλης, το Palm Garden.

Αν και κατά τους καλοκαιρινούς μήνες δεν πραγματοποιούνταν θεατρικές παραστάσεις, ο θίασος κατάφερε στα μέσα Ιουνίου²⁹ να δώσει την πρώτη του παράσταση σε ένα θέατρο γεμάτο με ομογενείς. Αλλά και στα μέσα του Ιουλίου του 1924 η επιτυχία επαναλήφθηκε.³⁰ Κατά τη διάρκεια του Αυγούστου ο Παρίσης φρόντισε να διευρύνει το θίασο του και να επιστρατεύσει τους πιο δραστήριους ερασιτέχνες ηθοποιούς³¹ της ελληνικής κοινότητας της Νέας Υόρκης, ώστε το Σεπτέμβριο να γίνει η επανέναρξη των παραστάσεων. Η δεύτερη ενέργεια του θιασάρχη ήταν να δραστηριοποιηθεί στους κόλπους των Συλλόγων των Ελληνικών Κοινοτήτων. Αρχικά, ως Κεφαλλονίτης και ο ίδιος, γράφτηκε στο Σύλλογο «Κέφαλο» και εν συνέχεια ερχόμενος σε επαφή με προέδρους συλλόγων εξασφάλισε τη συμμετοχή του θιάσου του σε χοροεσπερίδες. Μια επαγγελματική πρωτοτυπία που απέφερε πολλά κέρδη και εν συνέχεια τη μιμήθηκαν και άλλοι θιασάρχες, όπως η Βρυσούλα Παντοπούλου και ο Ευτύχιος Βονασέρας. Δεκάδες ερασιτέχνες ηθοποιοί εκπαιδεύθηκαν στο πλευρό του Παρίση και εν συνέχεια, έχοντας προσωπικές

²⁷ «Η Λύρα του Γερω-Νικόλα», *Κήρυξ Παρισίων*, αρ. φ. 68, 18/3/1923, σ. 3.

²⁸ «Η Λύρα του Γερω-Νικόλα», *Κήρυξ Παρισίων*, αρ. φ. 69, 25/3/1923, σ. 3.

²⁹ Παίχτηκε το έργο «Φρου-φρου» σε μετάφραση του ίδιου του Παρίση. (Βλ. «Φρου-Φρου», *Εθνικός Κήρυξ*, αρ. φ. 3330, 8/6/1924, σ. 6. Βλ. επίσης *Ατλαντίς*, 8/6/1924).

³⁰ Παίχτηκαν η επιθεώρηση «Ανω-κάτω» και το μονόπρακτο «Το δώρον της γυναίκός μου», «Θεατρικά: Ανω-κάτω», *Εθνικός Κήρυξ*, αρ. φ. 3364, 12/7/1924, σ. 5.

³¹ Νίκος Ζαπνουκαγιάς, Κώστας Ζαπνουκαγιάς, Γιάννης Θύμιος, Νίκος Πάτσης, Αντ. Μαυρογιάννης, Ν. Στρατής, Δ. Αθηναϊκός, Πέτρος Λεβέντης, Ελένη Χρηστίδου, Α. Λεβώτης, Θ. Μαλλιαρός, Χρίστος Πολιτόπουλος, Όλγα Στεφάνου, Χρήστος Μαγουλάς, Κατίνα Κατσούρη, Γεώργιος Δηληγιάννης, Σπ. Μαλλιαρός, Έλσα Χαλικιά, Ιωάννης Παντελής, Κώστας Βενιός, Δημήτρης Χρονόπουλος, Μιχάλης Ροσίδης, Βασίλειος Παππάς, Νίκος Στρατής, Γεώργιος Δρόσος, Παναγιώτης Διδασκάλου.

φιλοδοξίες, αποσχίσθηκαν δημιουργώντας θεατρικούς ομίλους.

Την άνοιξη του 1925 ο θίασος δέχεται ένα καλλιτεχνικό πλήγμα: η μεγάλη κόρη, η Κατίνα, παντρεύεται τον ελληνοαμερικανό ηθοποιό Γιάννη Θύμιο και εγκαταλείπει τον οικογενειακό θίασο αποφασίζοντας να ακολουθήσει τους νεοσύστατους θεατρικούς ομίλους στο πλευρό του συζύγου της.³² Την ίδια περίοδο ο θίασος διακόπτει κάθε συνεργασία με τους ελληνοαμερικανικούς θιάσους της Νέας Υόρκης, μετονομάζεται σε «Ελληνική Οπερέττα» και έπειτα από ένα χρόνο παραμονής αποχαιρετά την πόλη³³ και ξεκινά περιοδεία στις αμερικάνικες πολιτείες, Washington,³⁴ Pennsylvania³⁵ και Illinois.

Αν και μετονομάστηκε, το ρεπερτόριο του θιάσου παρέμεινε το ίδιο: επιθεωρήσεις³⁶, πολύπρακτες³⁷ και μονόπρακτες³⁸ κωμωδίες, κωμειδύλλια³⁹, δραματικά ειδύλλια⁴⁰, διασκευές γαλλικών δραμάτων⁴¹ και πατριωτικά δράματα⁴². Το δραματολόγιο όντας εύπεπτο βρήκε γρήγορα απήχηση κυρίως στο κοινό των ελληνικών εργατικών συνδέσμων. Το κενό που άφησε η αποχώρηση της Κατίνας Παρίση από το θίασο καλύφθηκε από την πεντάχρονη μικρότερη κόρη του Αριστείδη και της Δέσποινας, την Μαρίκα Παρίση.⁴³ Άλλωστε και οι δύο μεγάλες της αδερφές είχαν πρωτοεμφανιστεί σε παιδική ηλικία

³² Μετά την αποχώρηση από τον οικογενειακό θίασο κατάφερε να πρωταγωνιστήσει για πρώτη φορά. Έως τότε όλοι οι κεντρικοί ρόλοι ερμηνεύονταν από την αδερφή της Ευαγγελία. (Βλ. Θ. Μ. φακ. 227Γ). Τον Απρίλιο του 1925 ο Γιάννης Θύμιος και η Κατίνα Σακκά –το επώνυμο Παρίση ήταν καλλιτεχνικό της οικογένειας– παντρεύτηκαν στην ορθόδοξη ελληνική εκκλησία «Ευαγγελισμός της Θεοτόκου» στη Νέα Υόρκη. Κουμπάρι τους ήταν ο Νίκος Ζαπνουκαγιάς και ο Διομήδης Αυλωνίτης. (Βλ. «Κοινωνική κίνησης», *Ατλαντίς*, 30/4/1925. Βλ. επίσης: *Εθνικός Κήρυξ*, 2/5/1925)

³³ Η αποχαιρετιστήρια παράσταση δόθηκε στις 7/4/1925 στο Palm Garden με την επιθεώρηση «Τα νέα ελληνικά». (βλ. «Θεατρικά», *Εθνικός Κήρυξ*, αρ. φ. 3622, 27/3/1925, σ. 5). Ο γάμος της κόρης Κατίνας πραγματοποιήθηκε μάλλον 1/5/1925 (βλ. *Εθνικός Κήρυξ*, αρ. φ. 3658, 2/5/1925, σ. 5) ενώ ο οικογενειακός θίασος εμφανίζεται για πρώτη φορά στην Washington, χωρίς βέβαια την Κατίνα, στις 3/5/1925 (βλ. Washington, D.C., «Η Αθηναϊκή Οπερέττα», *Εθνικός Κήρυξ*, 1/5/1925, αρ. φ. 3657, σ. 5). Η οικογένεια Παρίση δεν παρευρέθηκε στο γάμο της πρωτότοκου κόρης.

³⁴ Οι εμφανίσεις στην Washington, στην αίθουσα Immaculate Conception Hall διήρκησαν όλο το Μάιο. Στο θίασος είχαν συμπράξει η ψήιφνος Λέλα Καζαρέτου και ο τενόρος Τάκης Πάρλας. (βλ. «Ο Αθηναϊκός θίασος». *Εθνικός Κήρυξ*, αρ. φ. 3674, 19/5/1925, σ. 5).

³⁵ Τον Ιούνιο του 1925, λίγο πριν διακοπούν οι εμφανίσεις των θιάσων λόγω του θέρους, ο θίασος του Παρίση εμφανίστηκε στην πόλη Pittsburg. Δεν αναφέρεται η πολιτεία και δεδομένου ότι κάθε αμερικανική πολιτεία διαθέτει μια πόλη με το όνομα αυτό είναι αδύνατον να υποθέσουμε. (βλ. *Εθνικός Κήρυξ*, αρ. φ. 3703, 16/6/1925, σ. 5).

³⁶ «Σκούπα», «Αθάνατα Σκαπανάκια», «Παναθήναια», «Τζιώτικο Ραβαίση», «Τα Νέα Ελληνικά».

³⁷ «Μαλλιά Κουβάρια», «Του Κουτρούλη το Πανηγύρι».

³⁸ «Τα προσόντα», «Θα αυτοχειριασθώ», «Θα σε γελάσω», «Το δώρον της γυναικός».

³⁹ «Μυλωνάδες», «Η λύρα του γερω-Νικόλα», «Καπετάν Γιακουμής».

⁴⁰ «Εσμέ η Τουρκοπούλα», «Γκόλφω», «Ο αγαπητικός της βοσκοπούλας», «Η σκιάβα».

⁴¹ «Ο αρχιεργάτης», «Πίστις, πατρής και έλεος», «Η Μοσχόμαγκα των Παρισίων».

⁴² «Αθανάσιος Διάκος».

⁴³ «Ελληνικός Εκπαιδευτικός Εργατικός Σύνδεσμος Σικάγου», *Εμπρός*, αρ. φ. 361, 11/12/1926, σ. 2.

παίζοντας στο θίασο του Σαμαρτζή στη Θεσσαλονίκη.⁴⁴

Ο Αριστείδης Παρίσης υπήρξε πολυσχιδής προσωπικότητα και η δράση του εκτείνεται σχεδόν σε όλους τους κλάδους του θεάτρου: σκηνοθέτης, ηθοποιός, δάσκαλος θεάτρου, θεατρικός επιχειρηματίας, σκηνογράφος, ενδυματολόγος, συγγραφέας αλλά και μεταφραστής θεατρικών έργων⁴⁵. Στην Ελλάδα υπήρξε στρατευμένος βενιζελικός, αργότερα στη Νέα Υόρκη σοσιαλιστής και στο Σικάγο συναναστρεφόταν με μαρξιστές. Δεν δίστασε να περιπλανηθεί μαζί με την οικογένεια του για χρόνια στο εξωτερικό, την ίδια ώρα όπου όλοι οι συνάδελφοί του εγκατέλειπαν τις οικογένειές τους πραγματοποιώντας περιοδείες. Συχνά δίνονταν τιμητικές παραστάσεις για τους μετανάστες που συνέπρατταν με το θίασό του ως ερασιτέχνες και αξίζει να σημειωθεί ότι κάθε φορά την προπώληση των εισιτηρίων την αναλάμβανε ο τιμώμενος ηθοποιός.

Ως θιασάρχης ο Παρίσης φρόντιζε πάντα να ικανοποιεί τις προσδοκίες του κοινού και να επιλέγει δοκιμασμένο ρεπερτόριο που γνώριζε ότι θα αποφέρει επιτυχία. Πρώτη του επιλογή ήταν το δραματικό ειδύλλιο. Η χρήση του δεκαπεντασύλλαβου, τα ενσωματωμένα τραγούδια που παρέπεμπαν στη δημοτικά τραγούδια, ο δραματικός τόπος που αναπαριστούσε την ελληνική ορεινή επαρχία, τόπος καταγωγής των περισσότερων μεταναστών, η θεματολογία, εμπνευσμένη από την ελληνική λαϊκή παράδοση, αποτέλεσαν κοινό τόπο στη συνείδηση των Ελλήνων της διασποράς.

Τελευταία χρονιά που απαντάται στην Αμερική ο θίασος του Παρίση είναι στα τέλη του 1926 στο Σικάγο. Από το διασωθέν φωτογραφικό υλικό, ο Παρίσης εμφανίζεται ως μεσήλικας, ωστόσο έκτοτε τα ίχνη της οικογένεια εξαφανίζονται τόσο στην Αμερική, όσο και στην Ελλάδα. Αντίθετα η δράση της Κατίνας Παρίσης στη Νέα Υόρκη συνεχίζεται έως τα τέλη της δεκαετίας του 1960.

⁴⁴ Θ. Μ., ό. π.

⁴⁵ Ο Αριστείδης Παρίσης ως γνώστης της γαλλικής γλώσσας μετέφρασε και εξέδωσε σε βιβλίο το δίπρακτο κοινωνικό δράμα «Η μοσχομάγκα των Παρισίων» των Louis-Emile Vanderburch και Jean-Francois-Alfred Bayard, το οποίο παρουσίασε με τον όμιλό του στην τρίτη ετήσια χοροεσπερίδα του Συλλόγου Κεφαλληνίων «Ο Κέφαλος», στις 28/1/1925 (βλ. *Ατλαντίς*, 8/1/1925, αρ. φ. 9581, σ. 5).

